

Internationaal vergelijken

Citation for published version (APA):

Martens, R. (2016). Internationaal vergelijken. *ECBO Dimensies*, 2016(24), 12.

Document status and date:

Published: 01/01/2016

Document Version:

Peer reviewed version

Document license:

CC BY-NC-ND

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 30 Nov. 2022

Open Universiteit
www.ou.nl

Dit bevat een overzicht van columns geschreven door Rob Martens voor het blad Dimensies

Doet onderzoek er nog toe?

Doet onderzoek er toe? Je zou het je afvragen als je de kranten volgt waarin *fact free* geruzied wordt over de toekomst van het curriculum. Die discussie speelt bij het MBO, maar nu nog sterker in het PO en VO, door de eindrapportage van onsonderwijs2032. Men wil overladenheid met kennis en strikte scheiding tussen vakken verminderen. Meer relevante domeininhoud dus. Prima dunkt me. Ik heb nooit begrepen waarom wel het vak economie gegeven wordt maar de psychologie amper aan bod komt.

Maar waar is eigenlijk de onderzoeksmatige onderbouwing van dit alles? Er is door de commissie met van alles en iedereen gesproken en zelfs de OECD mocht wat dingen opschrijven, maar waar is de Nederlandse onderwijsonderzoeker gebleven die iets verstandigs kan zeggen over de toekomst van het Nederlands onderwijs? Gerenommeerde instituten en pedagogische centra sluiten noodgedwongen de deuren. Beginnen we de prijs te betalen voor jaren van bezuinigingen op onderwijsonderzoek, dat in tegenstelling tot bijvoorbeeld de veel geraffineerdere bankensector amper een lobby heeft?

Gelukkig begint het mbo zich te realiseren dat (praktijkgericht)onderwijsonderzoek misschien wel de belangrijkste motor onder kwaliteitsverbetering is. Zie het succes van de eerste MBO onderzoeksdag of het enthousiasme over de practoraten. Docenten hoeven geen volwaardige onderzoekers te worden. Zij moeten weten wanneer het verstandig is specialisten in te schakelen. Maar dan moeten die specialisten wel nog te vinden zijn. Politici, doe iets! We geven tientallen miljarden uit aan onderwijs. Er staan enorme veranderingen op til. Dan is het toch niet zo gek om pak 'm beet 1 procent van de onderwijsbegroting te reserveren voor onderwijsonderzoek?

publiek-private samenwerking

Bedrijfsleven en onderwijs werken samen, ook in het mbo: Centre of expertise, Centrum voor innovatief vakmanschap of een publiek-private samenwerking uit het Regionaal investeringsfonds. Lovenswaardig allemaal. Maar toch. Soms is publiek-private samenwerking ook schimmig, met ronkende terminologie die het moeilijk maakt te volgen wiens belang precies gediend wordt en met vreemde aannames zoals: bèta is beter dan alfa; bedrijfsleven is innovatiever dan publieke sector, ambtenaren zijn niet productief en alleen ingenieurs laten de economie groeien.

Ik ben zeer voor samenwerking tussen mbo en bedrijfsleven, van mij mag het zelfs nog meer. Maar ik schrik van constructies en belangen die niet goed te doorgronden zijn. Tussen 1938 en 1994 kenden we een Nationaal Spoorwegbedrijf. Daarna vond men het moderner de overheid op afstand te zetten. Juridische constructies en belangen wedden ondoorgrondelijk. Het 'staatbedrijf' NS ging lobbyen, frauderen bij aanbestedingen, werd beschuldigd van belastingontduiking en reizigers ervoeren dat alles omlaag ging behalve de prijzen, terwijl bij stations-omroepen de eerlijke en duidelijke term 'vertraging' consequent verzwegen werd. In 1949 reisde je in bijna dezelfde tijd van Maastricht naar Amsterdam als nu, vanuit Enschede was je er zelfs 1 minuut sneller dan nu. Ook wat dichterbij het onderwijs brengt de publiek-private samenwerking niet alleen maar zegeningen. Berucht is de farmaceutische industrie. Met gemeenschapsgeld bedenken wetenschappers aan universiteiten nieuwe medicijnen, de industrie verwerft het octrooi en beurt vervolgens de hoofdprijs. Meestal gaat dat stiekem en is (strafrechtelijk) onderzoek of onderzoeksjournalistiek nodig om de ondoorzichtig gemaakte puzzel te ontwarren. Moraal: wanneer de publieke sector gaat samenwerken met de private is dat prima, maar transparantie is de allereerste voorwaarde. De essentie van de private sector is namelijk dat ze meestal geld aan je wil verdienen. En daarom geldt, net als bij banken: teken niets tot je het helemaal begrijpt.

Terugloop in de bbl

Binnen het mbo is de groep leerlingen met een beroepsgerichte leerweg in de afgelopen jaren afgenomen, niet zozeer door demografische ontwikkelingen als wel door 'opwaartse druk'. Daarmee bedoelen Rob Schipperheyn, Jan Neuvel en Anneke Westerhuis leerlingen en ouders die een hoger niveau kiezen. Zie het interessante rapport *De ontwikkeling van de instroom in de bbl*. Op zoek naar verklaringen voor de terugloop. We weten dat tussen 2008 en 2014 de instroom in de bbl sterk is afgenomen, met name op niveau 1 en 2. Natuurlijk is bbl sterk afhankelijk van ontwikkelingen in het bedrijfsleven, zij leveren immers leerarbeidsplaatsen, en daarmee dus afhankelijk van economische ontwikkelingen, zo lezen we in deze dimensies. Maar als je een beetje verder kijkt zie je inderdaad die opwaartse druk waar Rob Schipperheyn en zijn collega's op doelen. Mij bekruipt dan altijd het beeld van als we met z'n allen in de schouwburg op onze tenen gaan staan, niemand het toneelstuk beter ziet. De afgelopen dertig jaar is het percentage leerlingen dat haar het hoger onderwijs stroom enorm toegenomen. Sterker nog, wist u dat het gemiddelde IQ ook alsmaar stijgt? Dit is voor het eerst ontdekt door de nieuw zeelander James Flynn, en het naar hem genoemde Flynn-effect is het verschijnsel dat de gemiddelde score op intelligentietesten van een gegeven populatie over de jaren heen stijgt.

En ook zien we dat jongens en jongemannen het steeds slechter doen in het onderwijs. Met hele lange halen snel thuis kun je zeggen: hoe meer praktisch en op iets maken (techniek, bouwen, enzovoorts) het onderwijs gericht is, des lager we het waarderen en hoe meer jongens er zich toe aangetrokken voelen. Zelfs in de emancipatiebeweging zie je dat: men maakt zich druk over ondervertegenwoordiging van vrouwen als hoogleraar, bestuursvoorzitter of bij DWDD aan tafel, maar nooit over de ondervertegenwoordiging onder degenen (bijna altijd mannen) die 's morgens het huisvuil ophalen of die 's nachts voor u de snelweg asfalteren terwijl de auto's met die bestuursvoorzitters voorbijrazen. Moeten we daar niet eens heel diep over gaan nadenken? Dat iets 'maken' dus echt niet 'minder' is? Dat groeiende opwaartse druk altijd betekent dat je je ergens op afzet, wat je daarmee steeds verder omlaag drukt? En dat de maatschappelijke kloof die die onderwaardering met zich mee brengt inmiddels verontrustend diep is geworden?

De bedoeling van een organisatie

Hebt u ook zo'n hekel aan luchthavens? Vreemd eigenlijk, want tegelijkertijd associeer ik ze met vakantie en ergens naartoe gaan. Maar luchthavens zijn steeds meer veranderd in vestingen. Waar je bij voorbaat behandeld wordt alsof je niet te vertrouwen bent. Wat daar nou zo vervelend aan is voor veel mensen, is niet alleen de hoeveelheid tijd die dat kost. Maar vooral dat je behandeld wordt als iemand die niet te vertrouwen is.

Er is op dit moment weer veel discussie over de werkdruk in onderwijsorganisaties. Terecht dunkt me. Maar vaak heb ik het idee dat er onder die werkdruk nog een ander probleem schuilt. Een docente twitterde laatst wat voor haar de kern van het probleem was: "Verslag lezen en beoordelen: 45 minuten. Verwerking van diezelfde beoordeling: 30 minuten". Veel organisaties zijn veranderd in wat Wouter Hart verdraaide organisaties noemt. Het grootste probleem is misschien nog niet eens de tijd die al die procedures en regels kosten, het is vooral het gevoel dat je eigen organisatie oproept: ik vertrouw je niet (je moet al je bonnetjes inleveren) of: ik weet eigenlijk niet wat je doet

(je moet tijdschrijven in categorieën die meestal niet kloppen), of: wat je echt doet voor je studenten interesseert me niet (als de inspectie maar tevreden is). Zo was het natuurlijk niet bedoeld, net zoals luchthavenpersoneel heus niet denkt dat iedereen een terrorist is. Maar toch: als docenten het gevoel krijgen vooral te werken voor de 'systeemwereld', gebeurt iets ergers dan alleen tijdsverlies: ze verliezen ze hun gevoel van zingeving.

Spel om te leren

"Vrij spel om te innoveren", zo vat practoor Marieke Gervers haar practoraat in een paar woorden samen hier in het artikel over dat practoraat Creatief Vakmanschap.

Dat is interessant. Ik zelf heb ook heel wat keren mogen meedenken over de inrichting van practoraten en het concept ervan, en soms heb ik het idee dat het bovenal draait om het creëren van ruimte. Ruimte om 'spelend te leren'. Dingen uit te proberen zonder meteen afgerekend te worden. Dat spelend leren zou een belangrijke motor onder het leren van onderwijsprofessionals en van hun studenten zijn. Dat is toch vreemd, want spelen is toch niet professioneel? Dat doe je toch thuis of achter een spelcomputer?

Biologen en evolutiepsychologen, zoals Peter Gray, wijzen er echter keer op keer op dat zoogdieren voornamelijk leren via spel. Het definiëren van spel is nog niet zo gemakkelijk. Maar de essentie is dat het altijd vrijwillig is, en dat het gebeurt in een veilige context, dat wil zeggen dat je buiten het spel niet wordt afgerekend. Dus binnen een spel kun je af zijn of verliezen of iets proberen wat mislukt. Maar buiten het spel wordt je niet afgerekend. Alleen zo kun je dingen uitproberen, uit nieuwsgierigheid iets nieuws leren of verkennen. En dan wordt een spel een leermachine. Essentieel is dus dat je de ruimte ervaart om iets te proberen, zonder dat je meteen wordt afgerekend op fouten of te veel (werk)druk voelt om nog te kunnen 'spelen'. Daarom is te hoge werkdruk funest voor vernieuwing en professionele ontwikkeling. Het is niet voor niets dat verschillende top ICT bedrijven hun medewerkers een dag per week geven om vrij te spelen en dingen uit te proberen. Omdat ze heel goed begrijpen dat creativiteit niet gevoed wordt door druk en afrekenen maar door professionele ruimte.

Goed vakmanschap

Je hebt twee vormen van definitieproblemen. Sommige begrippen kunnen we goed omschrijven maar ons nauwelijks voorstellen, zoals 'oneindig' of 'vierde dimensie'. Andere zaken kunnen we ons juist heel goed voorstellen maar vreemd genoeg nauwelijks goed omschrijven. Bijvoorbeeld 'bewustzijn'. Probeer het maar eens. Vakmanschap behoort tot die laatste categorie. Iedereen voelt aan wat vakmanschap of een 'echte vakman' is, maar het omschrijven en vastleggen ervan is, zoals we in deze dimensies ook zagen, lastig.

Vrijwel iedereen weet dat een goede vakman bijzonder belangrijk is. Maar tegelijkertijd hebben we heel veel moeite om goed vast te leggen wat hij (of ook zij!) moet kunnen. In het onderwijs meten (en waarderen) we vooral ... wat goed meetbaar is. Rekenen, spelling, en andere cognitieve zaken. Zaken die een vakman goed kan zijn dat meestal veel minder gestandaardiseerd meetbaar. De ongelofelijke handigheid en het improvisatievermogen van de wegenwachter die iets aan mijn auto moest doen. Een vrachtwagenchauffeur die zijn truck met aanhangwagen achteruit een klein druk straatje in manoeuvreert. Een timmerman die het houten dak van een kasteel vernieuwd. Een kokkin die een perfecte wijn-spijs combinatie maakt.

Tegelijkertijd is er een raar gebrek aan waardering. Als je googelt op 'mbo'ers zijn...' krijg je zowel hits als 'zijn dom' of 'geen student' als 'de ruggengraat van Nederland'. Kan het zijn dat dingen die vakmensen goed kunnen eigenblijk zo moeilijk zijn dat we ze nauwelijks kunnen meten? En we ze daarom hardnekkig onderschatten?

Onderzoekende houding

Wie een lege doos tussen een stel krokodillen gooit zal weinig teken van leven zien. De monsters zullen misschien even schrikken maar al snel over gaan tot hun gewoonlijk lethargische orde van de dag want hun primitieve prehistorische brein vraagt zich niet heel veel meer af dan: is het eetbaar of gaat het mij eten? Kijk nu eens wat er gebeurt als je hetzelfde doet bij een groep chimpansees. Op you tube wemelt het van de filmpjes die laten zien hoe nieuwsgierig apen zijn. Ze gaan er voorzichtig in kijken, proberen of ze er mee kunnen spelen of uiteindelijk de doos misschien wel gebruiken als opstapje om bij anders onbereikbaar fruit te komen. Aan een onderzoekende houding geen gebrek. Een onderzoekende houding en spelgedrag zitten biologisch gezien heel dicht bij elkaar. Het gaat steeds om gedrag waarvan je op voorhand niet weet wat het gaat opleveren. Om ooit te kunnen uitvinden dat een doos handig als opstapje kan zijn, moet je hem onderzocht hebben bijvoorbeeld door ermee te spelen. De biologische bedoeling van spelen is dus vooral om iets te leren. Iets uitvinden wat je nog weet of oefenen hoe je iets moet doen. Hoe slimmer dieren zijn, hoe meer ze spelen en hoe nieuwsgieriger ze zijn. En spel vraagt bovenal om ruimte. Om veiligheid. Ruimte om dingen uit te proberen of iets te verkennen zonder dat je op voorhand weet wat eruit komt. Voor mij, als onderzoeker, is onderzoek in de kern niets anders. Het is geen moeilijkdoenerij of verplichting maar in de kern een spel om nieuwsgierigheid te bevredigen. Een nieuwsgierigheid die nu eenmaal in ons zit. Het enige wat je hoeft te doen is ruimte en tijd te creëren om die er uit de laten uitkomen. En dan heeft iedere docent een onderzoekende houding. Van nature.